

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЗООНІМІЧНИЙ ФРЕЙМ

Якщо шукати онімічний фрейм, який був би найіндивідуальнішим, то таким слід без сумнівів визнати зоонімічний. Більша кількість зоонімів у ментальних лексиконах двох людей, однакових за мовою, спеціальністю та інтересами, не збігається. Сам термін, що закріпився за позначенням наймення тварин, — **кличка** — є образливим, що оцінює тварин досить низько. Стосовно людини термін **кличка** є явно пейоративним — таким, як прізвисько, тільки помітно експресивнішим. В назвах тварин ми цього навіть не помічаємо.

В укладеному мною невеликому асоціативному словнику [3] уміщено три зоонімічні статті: *Барбос*, *Бровко* й *Мухтар*, які викликали відповідно 47, 56, 46 асоціацій. Особливо привабливими є історичні реакції до зооніма *Барбос*: *полководець, німець, Фрідріх, план "Барбаросса"*. Це відгук на одну з наявних етимологій клички *Барбос*. Частіше її виводять з назви старовинного перекладного роману "Барбос — розбійник гішпанський" [2,1:140] або від укр. *барабоси-ти* "балакати, цвенькати" [5:42]. Певне поширення має етимологія, пов'язана з *Барбаросою* (фонетичне стягнення). Йдеться про Фрідріха I Барбароссу, тобто "Рудобородого" (1123—1190), імператора Священної Римської імперії.

Асоціативний експеримент з найменням Барбос (47 асоціацій) дозволив виокремити семантично 9 змістових груп, серед яких щойно названа етимологічна є третьою. Перша група — гіперонімічна, тобто реципієнт назвав ту семантичну групу, до якої належить розглядуване слово. До слова *Барбос* це асоціації *пес* (37), *собака* (8), а також більш деталізовані поодиначні реакції *вівчарка*, *велика брудна собака*, *дворняга*. Може називатися не пес у цілому, а тільки його частина, наприклад, зафіксовано реакцію *хвіст*, що стосується не лише тварини, а переносно поширюється і на сленгове позначення академзаборгованості у студента, зареєстровані також назви властивостей, приписувані реципієнтом Барбосу: *зість*, *дурість*. Це вже, зрозуміло, не гіпероніми.

Другу за кількістю групу (10 асоціатів) ми пов'язуємо з популярним російським дитячим віршиком. Це пов'язування є, зрозуміло, суб'єктивним. Це наша інтерпретація того, що запропонував сукуп-

ний ментальний лексикон реципієнтів: *ніс, кудлатий пес, пухнастий собака, кіт* (і породжена цією асоціацією інша асоціація: *полосатий*); на оцінці дій Барбоса: *безсовісний, провокатор*; на неадекватному визначенні жанру: *казка, мультим, мультфільм*. Лише в цій групі реакцій знаходимо дві синтагматичні асоціації: *безсовісний* та *полосатий*. Всі інші асоціації до стимулу *Барбос* — парадигматичні. Проте асоціації *пес, собака* можна кваліфікувати не тільки як парадигматичні (назва виду тварини), а й як синтагматичні: сполучення *пес Барбос, собака Барбос*.

Після розглянутого вже етимологічного зв'язку *Барбос* — *Барбаросса* на четвертому місці йдуть за кількістю суто індивідуальні, приватні асоціації, що стосуються найближчого кола реципієнтів (таких асоціацій шість): *мій пес, мій собака Барні, навіть мій Барбос, також друг, друг (погоняло)* і узагальнене (швидше — романтичне): *дитинство*.

П'яте місце (4 реакції) серед асоціацій на стимул *Барбос* займає відомий короткометражний фільм Леоніда Гайдая "Пес Барбос і незвичайний крос": браконьєри глушать рибу динамітом, а пес одного з цих злочинців схопив запал і кинувся за господарем. Асоціації: російське "*Лес и необычный кросс*", також *крос, біг, кінофільм*. Вплив цього фільму на розподіл асоціацій виразно позначається і в ужитку синонімічних гіперонімів *пес* 37 та *собака* 8.

Лише шосту позицію (3 асоціати) займає поверхнєве, фонетичне осмислення стимулу *Барбос*. Оскільки цей стимул знаний усіма реципієнтами без винятку, то тут причиною фонетичних асоціацій не є відсутність концепту. Причиною є привабливість стимулу й тяжіння до фонетичної гри. Усі три фонетичні асоціації — *барбарис, Барбара, барабан* — мають початкове звукосполучення *бар-* і повторний ужиток звука *б*. Семантично всі вони ніякого зв'язку, прямого чи опосередкованого, зі стимулом *Барбос* не мають.

Не знаходять собі групи, а точніше — становлять поодинокі групи ще три асоціати. Йдеться зокрема про асоціацію *товстун*, де вбачаємо конотативне перенесення клички *Барбос* на людину, з негативним забарвленням цієї конотації. Є. С. Отін фіксує в російській мові вісім конотативних осмислень зооніма *Барбос* [4: 74-75], однак осмислення "товстун" у нього не засвідчено. Окрему групу складає й асоціат *назва книги*. Неясно, про що йдеться. Може, про той же роман "Барбос — розбійник гішпанський"? Нарешті, ще одна асоціація видається окремою групою, досить загадковою, — *мислення*.

Власне структура індивідуального зоонімічного фрейму поділяється на чотири кола. У цьому фреймі перше коло — клички домашніх (рідше — диких) тварин, що є власністю індивіда чи його родини; друге коло — наймення собак, котів, коней, папуг та іншої живності, з якою людина познайомилась у друзів та знайомих, у сусідів, у зоопарках чи цирках. Наповнення першого й другого кіл, як правило, досить обмежене. Утім, це залежить від уподобань та фаху людини. У тваринників, жокеїв, ветеринарів, чабанів та інших працівників, робота яких пов'язана з тваринами, зоонімічний запас значно більший, ніж у інших людей. Французька кіноактриса Бріджіт Бардо, яка вже багато років присвятила справі захисту тварин, знає більше зоо-німів, ніж інші актори. Третє коло — уславлені історією, віруваннями чи літературою зооніми на чолі з гіпонімами (кличками коней) *Пегас* (грецька міфологія), *Буцефал* (кінь Олександра Македонського), *Росінант* (кінь Дон Кіхота).

Література

1. Аникст А. *Комментарии: Рейнеке-лис//Гете И. В. Собрание сочинений: В 10 т.* — М.: Худ. лит., 1977. — Т. 5. — С. 611-615.
2. *Етимологічний словник української мови: В 7 т.* — К.: Наук. думка, 1982— 2006. — Т. 1-5.
3. Карпенко О. Ю. *Асоціативний словник — шлях до сутності власної назви // Абуос биопас-сіКгј.* — 2006. — № 1. — С. 8—21.
4. Отин Е. С. *Словарь коннотативных собственных имен.* — М.; Донецк: Темп, 2006. — 436 с.
5. Шанский Н. М. *Этимологический словарь русского языка.* — М.: МГУ, 1965. — Т. 1. — Вып. 2, Б. — 270 с.